

Cizí jazyk do našeho života patří

A setkáváme se s ním i tehdy, kdy se žádný jazyk aktivně neučíme. Toho využívá jazyková propedeutika, které se také říká jazykové probouzení. Nejde v ní o nic jiného než o systematické seznamování dětí s tím, že ve světě existuje mnoho jazyků.

Praktickou lekci jazykové propedeutiky dostal každý, kdo jezdil vlakem, kde ještě před několika lety byly pod okny nápis v několika světových jazycích (včetně slovenštiny) se zákazem vyklánět se z oken. Mnozí jsme jako malí celou cestu vlakem slabikovali: „NENAHÝBJTE SE Z OKEN, NENAHÝŇAJTE SA Z OKIEN, NICHT HINAUSLEHNEN, NE PAS SE PENCHER AU DEHORS, E PERICOLOSO SPORGERSI,“ často k pobavení společníků v kupé.

Jazykovou propedeutikou se zabývá doc. PhDr. Marie Fenclová, CSc., která působí na katedře románských jazyků Filozofické fakulty Západočeské univerzity v Plzni. „Původně se jazyková propedeutika vůbec netýkala mateřských škol, ale pouze škol základních,“ uvedla Marie Fenclová na semináři NIDV, který byl věnován právě jazykové propedeutice. „Cíle jazykové propedeutiky by se daly vyjádřit takto: jde o rozvíjení pozitivních postojů k jazykové rozmanitosti u nejmladších žáků, rozvíjení metalingvistické kompetence a u žáků základních škol pak o jejich seznámení s nabídkou jazyků vyučovaných ve školách,“ shrnula doc. Fenclová. Jaké jsou podle ní hlavní kompetence jazykové propedeutiky? „Umět se učit jazykům a umět žít v jazykové a kulturně rozrůzněné společnosti.“ Zejména druhá kompetence je vzhledem k migraci obyvatel opravdu zásadní a dá se říci, že jazyková propedeutika a s ní i seznamování s cizími jazyky, případně ve školním věku jejich výuka, jsou jistou formou prevence xenofobie. Marie Fenclová také zdůraznila, že pokud se děti učí v mateřské škole učit cizí jazyk, má to podle jejího názoru smysl pouze tehdy, pokud je učí skutečně kvalifikovaný pedagog. „Musí mít také k dispozici potřebné výukové materiály. Cizí jazyk se pak v programu mateřské školy musí objevovat denně, nikoli pouze dvakrát týdně. Také by měla být promyšlena návaznost, aby dítě se začátkem školní docházky mohlo pokračovat.“

Banán se řekne skoro všude stejně

„Jak to, že banán se řekne skoro stejně téměř na celém světě?“ „Proč český pesek dělá ‚haf haf‘ a německý ‚wau wau‘?“ „Je nějaký rozdíl mezi ‚teplo‘, ‚horko‘, ‚vedro‘ a ‚hic‘?“ To jsou otázky, nad kterými bychom se podle Marie Fenclové měli zamýšlet, pokud se rozhodneme zařadit do své práce s dětmi prvky jazykové propedeutiky. „Banán se pěstuje v určitých částech světa a své jméno si bere všude s sebou. Je to slovo migrující, slovo-cestovatel, a proto se banán jmenuje všude stejně. A jak je to s těmi psy? Každý jazyk má určité zvuky a hlásky, které používá. A v češtině odpovídá naší zvukové

Nezapomínejme, že ve světě se nemluví jenom anglicky a je potřeba, aby to děti věděly. Jednostrannost je zkreslující a kulturně ochuzující.

představě štěkání pejska citoslovce haf, kdežto německé dítě slyší wau. Rozdíl mezi slovy ‚teplo‘, ‚horko‘, ‚vedro‘ a ‚hic‘ se na první pohled netýká cizích jazyků, ale jazykového vnímání, citění jazyka. Je třeba zdůraznit, že jazyková propedeutika se netýká pouze přípravy na cizí jazyky, ale samozřejmě i jazyka mateřského. Přiměřená znalost mateřštiny je základem pro poznávání dalších jazyků,“ vysvětluje doc. Fenclová. „Mateřština je navíc v současné době pro mnoho dětí problém. Rodiče mluví strašně rychle a televizní moderátoři také mnohdy nemluví pěkně a kultivovaně, čili děti nemívají příležitost slyšet patřičný jazykový projev. Rychlá a nepečlivá mluva se nevnímá snadno. Nedbalé drmolání je velký problém,“ tvrdí odbornice.

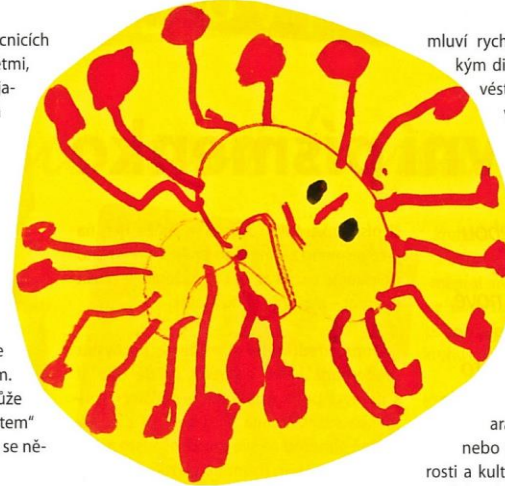
Jazykovou propedeutikou rozvíjíme u dětí pozitivní postoje k jazykové rozmanitosti. „Česká společnost je v současné době jazykově rozrůzněná. Dříve jsme žili ‚pěkně‘ uzavřeni v Československu a slovenštině jsme velmi dobře rozuměli, všichni jsme byli receptivní a někteří i produktivně bilingvní. Dnesní děti se s jazykovou rozmanitostí setkávají už velmi brzy, na každém tržišti slyší

vietnamštinu a v obchodech a nemocnicích zase zní ukrajinština, setkávají se s dětmi, které mluví rusky, německy a dalšími jazyky. Angličtina je dnes všude. Výchova k jazykové vstřícnosti je proto velmi zásadní, protože člověk si většinou myslí, že když někdo dělá něco jinak, je to nenormální. A týká se to i situace, když někdo mluví ‚cizí,“ vysvětluje Marie Fenclová význam jazykové propedeutiky. „Důležitý je tedy pozitivní postoj k jazykové rozmanitosti,“ shrnuje. Dodává, že pedagog může jazykovou propedeutiku využít i ve vztahu k marginalizovaným Romům. Pokud má ve třídě romské dítě, může toho využít a dítě se může stát „expertem“ na svůj jazyk, naučit své kamarády, jak se některým věcem říká a u nich doma.

Metalingvistická kompetence

Pokud dojde na jazykovou výchovu, nevihneme se odborným termínům, jakým je mimo jiné metalingvistická kompetence. „Zní to strašně intelektuálně. Dítě by si během jazykové přípravy mělo uvědomit, jak na to. Mělo by zjistit, že je výhodné, když v něčem najde nějaké pravidelnosti, když si všimne analogií a příbuznosti, a když se bude opírat o slova, kterým nějak rozumí, například o internacionalismy,“ vysvětluje doc. Fenclová. „Také si může uvědomit, jak moc mu pomůže mimika a gestikulace. Spousta věcí se dá předvést neverbálně. A to vše bychom měli rozvíjet před zahájením výuky cizího jazyka, případně souběžně s ním. Lze to vyjádřit slovy učit se učit. A když už dojde na výuku cizího jazyka, mělo by dítě mít možnost samo si vybrat. Díky tomu bude mít k jazyku zodpovědnější přístup. Nezapomínejme také, že ve světě se nemluví jenom anglicky a je potřeba, aby to děti věděly. Jednostrannost je zkreslující a kulturně ochuzující,“ zdůrazňuje Marie Fenclová. „Některé děti dělají rovnítko mezi cizí jazyk a angličtinu, neumějí si představit, že by se mohly učit jiný jazyk.“

Jaké kompetence směřují k dovednosti učit se jazykům? „Dítě by mělo zvládat analytické postupy umožňující pochopit zákonitosti v cizím jazyce. V jazycích, a to nejen cizích, jsou různé zákonitosti. A je dobré, když herní, poznávací metodou tyto zákonitosti nachází. Dítě by si mělo uvědomit, že v určitém jazyce jsou podobnosti, například když se podíváme do německého kalendáře, každý den se nějak jmenuje a na konci má koncovku -tag. A tato pravidelnost dokazuje, že učení jazykům by nemělo být tak těžké. Samozřejmě se podobné věci nemohou dětem představovat nějak suchopárně a také bychom jim neměli hned předvádět i to, co je nepravděpodobné, ale spíše věci, které

mluví rychle, nezřetelně a případně nějakým dialektem. Proto bychom měli děti vést k tomu, aby byly komunikativně vstřícné k cizincům, aby s nimi mluvily pomalu, zřetelně, a aby sledovaly, zda jim ten druhý rozumí, a například při vysvětlování cesty si pomáhaly gesty. S komunikační vstřícností souvisí také naslouchání druhým a respekt k nim. Děti by také měly vědět, že ve světě existuje velké množství jazyků, i že mnoho slov jsme přejali z jazyků kulturně i zeměpisně vzdálených, jako jsou arabština, čínština, portugalská nebo ruština. Jazyk je odrazem moudrosti a kultury, které se vytvářely po staletí. Je třeba zbavit se jazykového egocentrismu, vědět, že se všechny jazyky naučit nedají, ale právě proto je dobré vzít na vědomí existenci mezinárodní komunikace a učit se používat jazyky, které této komunikaci slouží. Anglicky se mohou domlouvat nejen s Angličanem a Američanem, ale také s Portugalcem nebo s Řekem, a s Maďarem se mohou domluvit zase německy,“ podotýká Marie Fenclová.

Důležitá je též modifikace postojů. „Učitel může děti vést k tomu, aby pozitivně oceňovali bilingvní osoby, a to bez ohledu na status a prestiž jazyků, jimiž mluví. Měl by do aktivit ve třídě zapojovat děti z menšinového prostředí – romského, vietnamského, ukrajinského... Přispěje tak k tomu, že jak tyto děti, tak celá třída budou tento jazykový ‚handicap‘ vnímat jako výhodu a přínos.“

Jazyková propedeutika je bezesporu inspirativní přístup, který lze zařadit do vzdělávacího programu celkem přirozeně. S cizojazyčnými pojmenováními a nápisy se setkáváme každodenně, proč tedy děti tem neříci, že trvanlivé mléko, které si naléváme z krabice, se slovensky řekne trvanlivé mlieko. Nejde však „jen“ o výrazy z cizích jazyků, ale o přístup k mnohazjazyčnosti a odlišným kulturám obecně.

Mgr. Marie Těthalová

Jak velbloud potkal řavu

Čeština i slovenština ukrývají spoustu záladností, na které můžou děti při povídání s kamarády narazit. Jestlipak víte, jak vypadá řava? Ne? V tom případě je tahle knížka právě pro vás. Spousta veselých obrázků vám pomůže vyznat se v těch největších česko-slovenských jazykových zákeřnostech. Dozvíte se, jestli jste maskrtní, zůstávají po vás omrvinky, jak chutná kaleráb a spoustu dalších užitečných věcí! Ke knize je přiložen i zábavné pexeso. Knihu napsala a nakreslila Mária Nerádová a vydalo ji nakladatelství Albatros. K dostání je v internetovém knihkupectví obchod.portal.cz.